

Nr 1529

av herr Sjönell m. fl.
angående styrelsen för teknisk utveckling.

Den tekniska utvecklingen är av grundläggande och genomgripande betydelse för hela vårt samhälles utveckling och omdaning. Det är därför nödvändigt att den statliga stödverksamheten på detta område, som nu nått en mycket stor omfattning, har en riktig utformning och får önskvärd effektivitet.

Tidigare betraktades den tekniska utvecklingen som en nästan uteslutande industriell angelägenhet. Under inflytande av detta betraktelsesätt bildades och formades också de statliga organ för utvecklingsstöd som 1968 skulle uppgå i styrelsen för teknisk utveckling, STU.

Nu är det däremot uppenbart för alla att den tekniska utvecklingen är ett behov för och har inflytande på hela samhället, inte bara industrin. Därmed är det också uppenbart att utvecklingsstödet inte bara är ett huvudintresse för industridepartementet och industripolitiken utan att riksdagen och berörda samhällssektorer bör ha en direkt inverkan på och insyn i dess bedrivande. Vidare har det statliga utvecklingsstödet under årens lopp fått ett förändrat arbetsinnehåll. Särskilt sedan 1968 har det ålagts betydligt vidgade uppgifter av ny karaktär, varigenom STU:s hittillsvarande ämbetsverksform blivit föråldrad och olämplig för verksamheten.

Dessa bägge förändringar bildar underlag för förslag om att STU:s verksamhet snarast överföres i en statlig stiftelse med stadgar som klart uttrycker verksamhetens och utomståendes krav. I stiftelsen bör styrelsens majoritet bestå av riksdagsmän för att garantera allmänhetens direkta insyn och hänsynstagande till samhällsutvecklingen. Ett representantskap av de parter som berörs av stödprojekten står för en löpande och nära bevakning av verksamhetens skötsel.

Förslaget kan och skall genomföras som en vidareutveckling av nuvarande arbetsprinciper och med bevarande av den etablerade anställningstryggheten för berörd personal. Det sammanfattas i hemställan till ställningstagande från riksdagen.

Det offentliga stödet till den tekniska utvecklingen som ursprungligen främst var avsett att ha ett industristödande syfte har också successivt och i allt större omfattning inriktats mot att lösa behov inom olika samhällssektorer, exempelvis inom social- och utbildningssektorn. Det finns all anledning att förutse en utveckling som innebär att relativt sett allt större delar av de offentliga insatserna för teknisk utveckling prioriteras primärt med avseende på olika samhällseliga behov till skillnad från rent industriella utvecklingsbehov.

En stor del av STU:s medel prioriteras och fördelas redan nu utgående från olika samhällssektoriella önskemål och behov. Som exempel på insatser av detta slag kan nämnas sjukhusrationalisering, bättre arbetsmiljö, miljövärd, undervisningsteknologi, handikapphjälpmedel, medicinsk teknik, konsumentteknik liksom energibesparing.

Sådan var inte bilden i ett tidigare skede när direkt industristödande projekt var dominerande. Allt pekar, som ovan antytts, mot att denna utveckling kommer att fortsätta och accelerera. Som skäl härför kan nämnas den starkt ökande medvetenheten om förändringar, som kräver teknisk utveckling inom olika sektorer, såsom sjukhuskrisen, miljövärden, energikrisen, insikten om behovet att begränsa tillväxten i de offentliga utgifterna.

Utvecklingen har sålunda medfört att det offentliga stödet till teknisk utveckling har utvidgats långt utöver det ursprungliga, som primärt var att ge stöd till industriell utveckling.

Eftersom vi kan förutse att den utveckling som här omnämnts kommer att fortsätta, måste en bas skapas för att politiska ställningstaganden och prioriteringar beträffande utvecklingen av olika sektorer så direkt som möjligt skall kunna överföras till erforderliga tekniska insatser. På grund av den tekniska utvecklingens övergripande och utomordentligt stora genomslagskraft krävs också nya former för insyn i STU:s verksamhet och för att bereda en så direkt kontakt som möjligt mellan olika ansvariga beställare och intressenter i teknisk utveckling och dem som har ansvaret för att genomföra utvecklingen. Den nuvarande institutionella formen, med dess direkta anknytning till ett av de olika fackdepartementen, utgör inte en lämplig bas för en ändamålsenlig utveckling av STU:s verksamhet, som är av en så övergripande karaktär.

Väsentligt ändrade arbetsuppgifter

Under ett tidigare skede bestod det statliga utvecklingsstödet främst i att man fördelade anslag till olika sökande. Formen för verksamheten, ämbetsverk eller stiftelse, hade då inte så stor betydelse för möjligheterna att utföra arbetet.

När STU bildades 1968 underströks emellertid kraftigt att verksamheten skulle starkt öka och bredda sina stödande, rådgivande och uppföljande insatser, ge aktiv hjälp till exploatering av färdiga projekt samt i avsevärd omfattning ta egna initiativ till forsknings- och utvecklingsinsatser.

Vid STU:s omorganisation 1972 underströks ännu kraftigare att STU skulle vara ett initiativtagande organ med stor bredd i sina insatser, "från planering, projektbedömning och uppföljning till exploatering och nyttiggörande av resultat".

STU:s förändring från en relativt passiv, stödfördelande roll är sålunda markant. STU åläggs i dag att genom olika åtgärder och egna initiativ aktivt stimulera fram och följa upp nyutveckling. Insatserna måste

skraddarsys till varje projekt och till den speciella situationen inom varje område där man vill skapa nyutveckling. De måste genomföras med stor fasthet och initiativkraft, smidighet och snabbhet för att göra avsedd verkan och för att vara till nytta för projekten och stödtagarna.

Denna utpräglad dynamiska karaktär i STU:s arbete gör det angeläget att frånga STU:s nuvarande ämbetsverksform med den stela reglering av STU:s handlingsmöjligheter som den innebär. Ämbetsverksformen torde egentligen aldrig avsetts att tillämpas i fråga om den typ av verksamhet som STU numera innebär.

Ämbetsverksformen – syfte och praktisk effekt

Ämbetsverksformen skapades och utvecklades för att handha utförandet av uppgifter som kunde definieras relativt väl eller som innebar reglerande och övervakande funktioner. Ämbetsverk är avsedda att ombesörja offentlig förvaltning i enlighet med för verksamheten fastställda lagar och förordningar.

Inget av detta gäller dagens STU. STU har inte, som t. ex. tull- eller postverket, uppgifter som kan definieras väl och kontrolleras rutinmässigt, inte heller övervakande och reglerande funktioner. Utmärkande är i stället dynamiska, uppsökande, aktivt initiativtagande, förmedlande och liknande uppgifter, där det ställs utomordentligt höga krav på sammansatta avvägningar och anpassning till det enskilda projektet, stödtagarens situation etc.

STU kan inte ombesörja någon förvaltning i enlighet med STU:s fastställda lagar och förordningar. Några sådana finns nämligen över huvud taget inte meddelade för STU:s verksamhet. Det vore dessutom ganska orimligt om man skulle försöka skapa lagar och förordningar som ingående reglerade arbetet med tillkomsten av nya, okända produkter, metoder och system.

Det är svårt att se varför STU någonsin gavs formen av centralt ämbetsverk. STU bildades 1968, genom sammanslagning av två myndigheter och tre stiftelser. Några närmare överväganden varför STU skulle bedrivas som ämbetsverk redovisades över huvud taget inte, varken inte i de utredningar som låg till grund för bildandet eller vid riksdagsbehandlingen av ärendet.

Att STU likväl bedrivs i form av centralt ämbetsverk framstår som olämpligt. Det allvarliga i situationen är att detta förhållande klart försvårar ett genomförande av STU:s viktiga uppgifter, beroende på den mängd av allmänna bestämmelser som gäller för myndigheter och påverkar deras arbetsmöjligheter. Dessa bestämmelser behöver inte verka väsentligt hindrande för ämbetsverk med "traditionella" ämbetsverksfunktioner. Men för STU är de negativa effekterna avsevärda och fördröjer, försvårar eller förhindrar nödvändiga insatser.

De allmänna bestämmelserna finns i stort antal, men här behandlas främst förvaltningslagen, tryckfrihetsförordningen, författningarna om

statligt reglerade tjänster samt de numera mycket detaljerade direktiv som ges av Kungl. Maj:t i det varje år meddelade regleringsbrevet. Den samlade inverkan innebär i största korthet följande för STU:s verksamhet.

Rekrytering av erfaren personal

STU:s insatser måste genomföras i intimt samarbete med uppfinnare, industriföretag, forskare etc. För ett fruktbart samarbete krävs att STU har medarbetare med kompetens, erfarenhetsbakgrund och insikter som är på ungefär samma nivå som hos dem med vilka STU samarbetar. I annat fall kan man inte tränga in i projektproblemen, ta ställning till åtgärder eller ta egna initiativ, följa upp insatserna och genom förhandlings- och kontaktarbete med företag och finansärer föra projekt till tillverkning och utnyttjande. Följaktligen måste STU till sig kunna knyta medarbetare med erfarenhet från näringslivet, där den största kunskapen om utvecklingsledning finns, samt kunna ge dem handlingsmöjligheter inom STU som motsvarar vad man funnit nödvändigt inom näringslivet.

Detta är inte möjligt med de regler och författningar som föreskrivs för ämbetsverks statligt reglerade tjänster. Rekryteringen kommer att bestämmas av dessa formella skäl och inte av en värdering av praktisk erfarenhet från företagsvärlden, vilket i praktiken hindrar anställning av medarbetare med de speciella praktiska insikter från utvecklingsarbete som STU behöver. Tillsättningsproceduren är vidare så komplicerad att det för ett stort antal tjänster inom STU tar mellan ett halvt och ett år att anställa en person på handläggarnivå, vilket naturligen avskräcker handlingskraftiga människor.

Samarbete med utomstående experter, bedömare och uppgiftslämnare

STU måste i full utsträckning kunna samarbeta med ett stort antal utomstående områdesexperter, industrimän i olika branscher och andra specialister, för att kunna skaffa sig en bred och djup bedömning av föreslagna och löpande projekt, för att kunna delta i uppföljningen, ta egna initiativ och hjälpa till med kontakter och förhandlingar när färdiga projekt skall föras ut till exploatering.

I denna situation är det oerhört viktigt att de med vilka STU samarbetar för att få fram bedömningsunderlag och att de som söker stöd från STU inte upplever minsta tvivel på att yrkes- och affärshemligheter kan sekretessbeläggas och behandlas så att hemligheter inte kan läcka ut och vålla skada. Likaså är det viktigt att behandlingen inom STU inte vållar för stora problem.

Många upplever, av naturliga skäl, ett ämbetsverk som en organisation med mycket stor offentlig insyn och har bristande insikter i de speciella bestämmelser som i detta avseende gäller för STU. Dessutom ger STU:s sekretessbestämmelser ett betydande utrymme för oklarhet i deras

tolkning och tillämpning. Bägge dessa faktorer har, av lättförståeliga skäl, en betydande negativ effekt på verksamheten genom den upplevelse av osäkerhet den skapar.

Flexibel anpassning av organisation och arbete

STU:s uppgift är inte att förvalta eller reglera det bestående, utan att stödja och stimulera fram det som behövs men inte finns i dag, i nära samverkan med idérika människor och en dynamisk omvärld. Därför måste STU flexibelt kunna anpassa arbetsformerna efter situationens krav och kunna omdisponera sina resurser snabbt, så att framgångsrika resultat uppnås.

Det ligger i utvecklingsarbets natur att projekt måste läggas ner med kort varsel liksom att nya idéer och behov påkallar snabba stödbeslut. Som myndighet har STU dock en stel och föga flexibel organisation. Genom de föreskrifter som anges av Kungl. Maj:t i regleringsbrev varje år sker en central men mycket detaljerad styrning av STU, ända ner till och med arbetet på projektnivån. Innebörden av detta är att de som har den direkta och nära insikten i verksamheten, dvs. STU:s styrelse, ledning och nämnder, måste genomföra sitt arbete inom snäva restriktioner från Kungl. Maj:t, som saknar denna nära och insiktsfulla kontakt med stöddagare, experter, forskare, industriens utvecklare m. fl. Att en sådan centraliserad detaljstyrning har synnerligen negativa konsekvenser för en verksamhet som skall betjäna ytterligt decentraliserade insatser, måste framstå som självklart.

Mot bakgrund av vad som nu anförts förefaller det klart bättre att ge verksamheten en flexibel stiftelseform och att binda upp denna i fråga om de områden som är särskilt befogade för just det utvecklingsstödjande arbetet. Konstruktionen av en sådan stiftelse beskrivs i huvuddrag nedan.

Stiftelseform

St a d g a r n a för stiftelsen bör med största möjliga klarhet uttrycka stiftelsens syfte, dess krav på största möjliga offentlighet, uppgifter för och sammanställning av styrelse och representantskap, anknytning till departement samt verkningssätt.

Styrelsen för stiftelsen bör bestå dels av representanter för allmänheten, dels av personer med särskilda insikter i utvecklingsarbets krav och möjligheter. Den förra gruppen, som skall utgöra styrelsens majoritet, skall tillsättas av regeringen bland riksdagens ledamöter och för att uppnå bredaste möjliga insyn i möjligaste mån avspegla dess partisammansättning. En nära och direkt kontakt bör sålunda etableras mellan riksdagen och ledningen av STU:s verksamhet. På detta sätt kan den direkta dialog komma till stånd som saknas f. n. och som på sikt möjliggör att samhällets behov av och möjligheter till utveckling genom tekniska insatser får en riktig avvägning och ett ändamålsenligt genomförande.

Denna form av styrelse torde ge mycket stora möjligheter för riksdagen och dess enskilda ledamöter att få en fyllig kollektiv och enskild information om samhällets utvecklingsstöd.

Representantskapet utgör en granskande och rådgivande församling av de parter som i sitt arbete har löpande kontakter med stiftelsen och därigenom de bästa möjligheterna att utröna hur verksamheten sköts i praktiken, vilka resultat den ger osv. Till detta representantskap väljs de myndigheter och andra parter som representerar de huvudsakliga behovsområden inom vilka stiftelsen prioriterar stöd. Representantskapet utbyter erfarenheter och avger periodiskt kritik, förslag och andra synpunkter på stiftelsens verkningssätt till dess styrelse.

Insyn garanteras, förutom av de två ovan nämnda instanserna, genom uttalande av riksdagen i samband med bildandet samt i stiftelsens stadgar om att största möjliga information och insyn skall lämnas av stiftelsen, med det enda undantaget att yrkes- och affärshemligheter hos stödragare och uppgiftslämnare icke får avslöjas annat än om vederbörande så medger. Det bör dessutom i dessa uttalanden konstateras att framgång i stiftelsens verksamhet med att stimulera teknisk utveckling i samhället förutsätter en mycket aktiv informationsverksamhet från stiftelsens sida.

Behovsprövning

Det förutsätts att en behovsprövning liknande den som sker i övrig statlig verksamhet kommer att genomföras samt att därvid en efterföljande noggrann kontroll av stiftelsens resultatuppfyllelse verkställs.

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen uttalar att styrelsen för teknisk utveckling omformas till stiftelse i enlighet med det i motionen anförda.

Stockholm den 26 januari 1974

BENGT SJÖNELL (c)

FRITZ BÖRJESSON (c)
i Glömminge

KARL-A. PETERSSON (c)
i Ronneby

INGEGÄRD OSKARSSON (c)

NILS-ERIC GUSTAFSSON (c)
i Byske

ALLAN GUSTAFSSON (c)
i Säffle